

Jachna, Artur

"Urny na Kopiec Marszałka Józefa Piłsudskiego w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa", Janusz Tadeusz Nowak, Kraków 2008 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 54/2, 170-173

2009

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Janusz Tadeusz Nowak : *Urny na Kopiec Marszałka Józefa Piłsudskiego w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*. Kraków 2008 „Katalog Zbiorów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” nr 3, [wyd.] Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, s. 312, il.

Niniejsza książka ukazała się jako trzecia pozycja w serii „Katalog Zbiorów Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”. Seria ta stanowi jedną z najbardziej wartościowych inicjatyw wydawniczych podjętych przez krakowskie muzea w ostatnich latach¹. Przypomnijmy, iż niedawno w jej ramach wydano *Kolekcję Kałkowskich. Medaliony, plakiety, medale* Danuty Radwan², a uprzednio *Tarcze Legionów Polskich 1915–1917 w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, napisane przez autora recenzowanej publikacji³.

Autor, zasłużony kustosz Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, posiada w swoim dorobku liczne publikacje dokumentujące poszczególne wystawy⁴. Brał także udział w przygotowaniu do druku dzienników Michała Römera z czasów legionowych⁵.

Opracowanie Nowaka jest poświęcone urnom, w których dostarczano ziemię na Kopiec Marszałka Józefa Piłsudskiego w II połowie lat 30. XX w. Problematyka ta obecna była w znacznej liczbie opracowań dotyczących powstania i dalszych dziejów kopca na Sowińcu⁶. Wciąż jednak brak jednolitego dzieła ujmującego w sposób zwarty całość zagadnienia. Lukę wypełnia recenzowana praca. Autor, pisząc swoje dzieło, korzystał przede wszystkim z eksponatów muzealnych, źródeł archiwalnych i ówczesnej prasy (szczególnie „Ilustrowanego Kurjera Codziennego”, którego gruntowna kwerenda objęła lata 1934–1939), słusznie traktując drugoplanowo nieliczne opracowania⁷. Punktem odniesienia jest podstawowe dla tematu pracy źródło drukowane pt. *Katalog „Wystawy 1.000 urn z Kopca Józefa Piłsudskiego”*, wydane przez krakowski Wydział Wykonawczy Komitetu Budowy Kopca Józefa Piłsudskiego⁸. Bardzo istotną rolę w uzupełnieniu wymienionych źródeł materialnych spełnia dokumentacja fotograficzna, dzięki której możliwe było omówienie wielu urn, które nie zachowały się lub też zostały uszkodzone.

Pracę otwiera przedmowa autorstwa dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Krakowa Michał Niezabitowskiego, który krótko scharakteryzował rolę kopców w dziejach Krakowa.

Tekst J.T. Nowaka składa się z trzech zasadniczych części: wstępu, rozwinięcia, jakie stanowią opisy urn, oraz zakończenia. W pierwszej z nich zawarta została geneza powstania Kopca Józefa Piłsudskiego w Krakowie. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na znaczące dokonanie historiograficzne autora, jakim jest przesunięcie daty początkowej dla powstania idei budowy kopca, mającego uczcić osobę Józefa Piłsudskiego, aż do roku 1928 (s. 18–19)⁹. We wstępie omówiono także początki procesu tworzenia z tego Pomnika

Niepodległości „Mogily Mogił”, jakim było dostarczenie ziemi pochodzącej z najodleglejszych nawet zakątków Rzeczypospolitej, a także spoza jej granic, przechowywanej do momentu wysypania, w specjalnie przygotowanych urnach, puszkach lub woreczkach. Autor starał się odtworzyć losy urn, aż do czasu zebrania i opracowania ocalałych w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa. Drugą część recenzowanej pracy stanowi właściwy katalog urn, zajmujący większość stron omawianego dzieła. Obiekty zostały podzielone według klucza chronologiczno-problemowego w ramach następujących działów: *Legendarne dzieje Polski; I Rzeczypospolita; Powstania narodowe* (powstanie kościuszkowskie, czasy napoleońskie, powstanie listopadowe, powstanie styczniowe), *I wojna światowa* (Legiony Polskie, inne oddziały polskie); *Walka o granice 1918–1921* (obrona Lwowa, powstanie wielkopolskie, powstania śląskie, wojna polsko-sowiecka 1919–1920); *Marszałek Józef Piłsudski; Polonia amerykańska; Zagranica; Instytucje państwowe, samorządowe, społeczne; Urny nieustalonego pochodzenia*. Omawiany fragment pracy ukazuje kunszt autora jako dokumentalisty. Druga część opracowania, ma charakter faktograficzny, gdyż warstwa analityczna nie została w niej rozwinięta, tak jak we wstępie. W charakterze niewielkiego uzupełnienia, pozwolę sobie tutaj zacytować, korespondujący z fragmentem recenzowanej pracy (s. 17–18), dobrze spełniający rolę krytycznego komentarla, urywek z studium Piotra Cichorackiego – notabene nieuwzględnionego przez autora recenzowanego katalogu. „[...] w połowie 1937 roku liczbę urn szacowano na ok. 3 tysiące. Ta cyfra była też efektem braku w praktyce jakiegokolwiek kryterium w wyborze miejsc, z których ziemia na kopiec byłaby przywożona. Nie ograniczono się tylko do pobojowisk czy innych terenów związanych z wydarzeniami historycznymi”¹⁰.

Konstrukcja pracy jest jasna i przejrzysta, choć wątpliwości mogą się nasuwać w trakcie lektury trzeciej jej części, czyli zakończenia. W rzeczywistości nie stanowi ona podsumowania recenzowanej pracy, lecz jest wykazem miejsc, z których składano ziemię na Kopiec w latach 1945(1946?)–2007. Omawiane opracowanie zostało uzupełnione o bibliografię, spis ilustracji, streszczenie w języku angielskim, indeksy osobowy i miejscowości oraz spis treści w językach polskim i angielskim.

Reasumując, opracowanie J.T. Nowaka w pełni usprawiedliwia tytuł nadany omawianej publikacji. Z całą pewnością jest to udany katalog zbiorów muzealnych. Podkreślić należy niezwykłą precyzję wydawniczą, wydobywającą całą pełnię ekspresji z bogatego materiału fotograficznego, stanowiącego integralną część publikacji, a zarazem jeden z największych jej atutów. Ilustracje zostały bardzo starannie opisane. Język autora omawianej książki cechuje poprawność formy i precyzja treści. Przypisy także nie budzą zastrzeżeń.

Nie ulega wątpliwości, że recenzowana praca będzie w przyszłości niezastąpioną encyklopedią naszej wiedzy na temat problematyki urn złożonych

w Kopcu Józefa Piłsudskiego w Krakowie, szczególnie do końca okresu międzywojennego. Stanowi ona krok naprzód, w procesie poznawania wielopłaszczyznowej i złożonej problematyki kultu osoby Marszałka, a jednocześnie przyczynek do badań nad dziejami Krakowa. Może również służyć badaczom świadomości społeczeństwa II Rzeczypospolitej, w ramach coraz bardziej popularnych w ostatnich latach badań socjo- i psychohistorycznych. Książka może także zachęcić do dalszych badań muzealnych, w szczególności zaś do poszerzenia istniejącej bazy źródłowej i jej jeszcze pełniejszej interpretacji (w tym identyfikacji pochodzenia nielicznych urn, których nie udało się rozpoznać Nowakowi). Wyjątkowo atrakcyjne pole do popisu dla historyków widzimy także w rozwinięciu tematyki zasygnalizowanej w zakończeniu. Tradycja sypiania ziemi zroszonej krwią Polaków do Kopca Józefa Piłsudskiego była, bowiem – jak zaznaczono powyżej – kontynuowana w okresie powojennym. Zagadnienie to funkcjonowało początkowo w przekazie słownym oraz w dokumentacji Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, działającego w ramach Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, a w latach 80. XX w., rozpoczęto jego publikację na łamach „Sowińca”. Temat ten czeka na swojego historyka.

Podsumowując, pogratulować należy wydawcom opublikowania katalogu i zarazem życzyć, aby inne wartościowe przedmioty zabytkowe, zgromadzone w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, zostały udokumentowane, w – co najmniej równie udanej formie – jak urny z ziemi złożonej w Kopcu Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Przypisy

¹ Inną bardzo udaną jest cykl „Acta Aeronautica” wydawany przez Muzeum Lotnictwa Polskiego.

² Kraków 2008.

³ Kraków 2006.

⁴ Warto wymienić najnowszą por. J.T. Nowak: *Wieża wolności 1918: w 90. rocznicę wyzwolenia Krakowa*. Kraków 2008.

⁵ M. Römer: *Dzienniki legionowe. I. 18.VII.1915–24.II.1916*. Do druku przygotował Z. Solak, przy współudziale J.T. Nowaka i A. Garlej-Solak. Kraków 2008.

⁶ Np. K. Waksmundzki: *Kopiec Józefa Piłsudskiego – Kopiec Niepodległości*. „Rocznik Krakowski” T. LII z 1986 r., s. 123–137.

⁷ Wykorzystaną literaturę przedmiotu uzupełnić można o opracowania: M. Krüger: *1000 urn na Kopcu na Sowińcu w Krakowie*. „Sowiniec” nr 1 z 1984 r., s. 11 oraz J. Cisek: *Józef Piłsudski w Krakowie*. Kraków 2003, s. 208.

⁸ Kraków 1936.

⁹ Dla porównania Piotr Cichjoracki, wspomina o idei sypania kopców za życia Marszałka, która narodziła się jednocześnie w Warszawie i Przemyślu w 1933 r. Por. P. Cichoracki: *Legenda i polityka. Kształtowanie się wizerunku Marszałka Józefa Piłsudskiego w świadomości zbiorowej społeczeństwa polskiego w latach 1918–1939*. Kraków 2005, s. 358.

¹⁰ Tamże, s. 359–360.

Artur Jachna

Kraków

Towarzystwo Wiedza i Kultura

Józef T o r l i ń s k i: *Przesady i zwyczaje lecznicze kaszubskich rybaków nadmorskich (reprint). Wspomnienia syna Lecha Torlińskiego i ucznia Profesora Adama Wrzoska Romana K. Meissnera*. Poznań 2008. Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 66 + 56 s., ilustr.

Wartością nieprzemijającą dla kierunków rozwoju nauki są ośrodki badawcze i dydaktyczne, w których istnieje utrwalona ciągłość tradycji, przekazywanych przez nauczycieli swoim uczniom i wychowankom. Szkoły naukowe, tworzone przez pokolenia i wyznające określone sfery badawcze, rozrastają się w drzewa genealogiczne, stanowiąc bogaty potencjał twórczy, kontynuujący wyznaczony kierunek badawczy.

Wypowiadam tę opinię jako historyk nauki, śledziłam bowiem niejednokrotnie losy „rodów” uczonych i wzajemne powiązania intelektualne w inicjatywach badawczych oraz charakterze kształcenia młodej kadry naukowej. Nie jestem pewna, czy nowoczesne formy kadencyjności i konkursowego „naboru” naukowców staną się zarzewiem struktur badawczych o znaczeniu historycznym.

Przykładem znakomitym ośrodka uniwersyteckiego, mającego korzenie tradycyjnego centrum badawczego, ale współcześnie reprezentującego nowoczesną metodologię pracy jest poznańska szkoła historii medycyny i farmacji, reprezentowana dziś przez profesora Romana K. Meissnera, kierownika Katedry i Zakładu Historii Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Początkiem była działalność twórcza i dydaktyczna profesora Adama Jana Wrzoska¹ (1875–1965), wybitnego historyka medycyny, antropologa i patofizjologa, założyciela i wieloletniego kierownika Katedry Historii i Filozofii Medycyny Uniwersytetu Poznańskiego, następnie – Akademii Medycznej w Poznaniu.

Poznański ośrodek, posiadający ogromny dorobek twórczy i dydaktyczny, zawsze służył z różnorodnych inicjatyw badawczych i wydawniczych, jak choćby ostatnio opracowana niezmiernie interesująca książka, którą w końcu 2008 r. wydało Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk z inicjatywy profesora Romana K. Meissnera².